

BARNAFRID
Institutionen för biomedicinska och kliniska
vetenskaper, BKV
LINKÖPINGS UNIVERSITET

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.da@regeringskansliet.se
JU2024/02655

Remissvar på betänkande om Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare (2024:93)

Barnafrid, nationellt centrum för kunskap om våld mot barn, har beretts möjlighet att inkomma med ett remissvar på betänkandet Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare. Barnafrid har i första hand läst de delar som specifikt berör barn.

Sammanfattning av synpunkter och allmänna överväganden

Barnafrid ställer sig positiva till majoriteten av de förslag som lämnats i utredningen "Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare" (SOU 2024:93). Samtidigt avstyrker vi vissa förslag såsom förlängda häktetider och användandet av hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år. Utvecklingen där barn begår allvarliga och grova brott är oroande, och Sverige har ett stort ansvar att säkerställa att barn inte dras in eller lockas in i kriminalitet.

Sverige har snabbt infört flera lagförändringar för att motverka allvarlig brottslighet, med stort fokus på repressiva åtgärder. Barnafrid anser att även förebyggande insatser behöver uppmärksammas. Förskola, skola, socialtjänst och BUP måste resursmässigt stärkas för att tidigt upptäcka och förhindra negativ utveckling. Yrkesverksamma som möter barn behöver rätt förutsättningar för att kunna tillgodose de behov som finns, inklusive möjligheter till vidareutbildning och kompetensutveckling.

Vi konstaterar att så länge grov brottslighet begås av barn, kommer barn att finnas inom rättssystemet, inklusive arrest och häkte. Det är därför angeläget att utveckla barnanpassade miljöer som främjar skolgång, behandling och avståndstagande från kriminalitet. Varje polisarrest och häkte bör ha en ansvarig kontaktperson med särskild utbildning i frågor som rör barn. Lärare, psykologer, studie- och yrkesvägledare och terapeuter bör finnas tillgängliga. Barn ska bedömas/utredas för eventuell psykisk ohälsa (inkl. utvecklingsneuropsykiatriska tillstånd såsom ADHD) och behandlas utifrån individuella behov. Interiören i dessa miljöer bör vara barnanpassad och tillåta olika aktiviteter.

Barnafrid ser också behov av att hålla förhör och samtal i en barnanpassad miljö under förundersökning eller vid en LUL-utredning, i stället för den traditionella polismiljön. Barn som begår brott behöver särbehandlas och behandlas som barn.

Rättsprocessen ska vara barnvänlig (child-friendly justice). Det innebär bland annat att barnet, under hela rättsprocessen, ska få lättillgänglig, barnanpassad information. Informationen ska ges så snart som möjligt och barnet ska i möjligaste mån vara delaktigt i hela rättsprocessen. Barnet ska behandlas med omsorg och respekt, med hänsyn till barnets specifika behov. Barnafrid anser också att kravet på barnets ombuds kompetens ska vara detsamma som de krav som ställs för att förordnas som särskild företrädare.

Utredningen beskriver situationen med ökat antal barn i häkte och att barnen sitter häktade längre tid. Barnafrid saknar djupare resonemang om att barn ofta kvarhålls i häkte längre än de lagstadgade tre månaderna. En ordentlig granskning bör göras med förslag på åtgärder. Exempelvis kan det finnas behov av att förstärka med ytterligare personal i de utredande verksamheterna, inklusive Nationellt Forensiskt Centrum. En dialog med Nationellt Forensiskt Centrum under utredningstiden hade varit att föredra för att få ta del av deras resonemang kring utredningstider, och eventuella förslag på förbättring, när det gäller forensiska undersökningar.

Barnafrid vill betona att samtliga lagförändringar som kan komma att ske med mer ingripande åtgärder mot barn bör aktivt följas upp och utvärderas enligt fastställd plan. Utvärderingen behöver se över hur lagstiftningen har implementerats. Den bör ta in statistik samt ta del av erfarenheter från offentliga biträden, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Kriminalvården och andra relevanta aktörer. Det är också viktigt att ta del av röster från berörda barn och unga.

Barnafrid saknar en nordisk utblick i utredningen. Att studera både vilka förutsättningar som finns för att besluta om tvångsmedel och hur situationen för frihetsberövade barn i häkte ser ut i andra länder som i mångt och mycket liknar Sverige skulle kunna vara ett viktigt bidrag i arbetet.

Avslutningsvis anser Barnafrid att det är viktigt att barn blir delaktiga i beslutsfattande som rör dem. Det framgår att utredningen har varit i kontakt med elever vid tre olika Stockholmsskolor, men resultat och underlag från diskussionerna saknas. Barnafrid hade önskat ta del av reflektionerna från barnen kring de lagförslag som kan innebära integritetskränkningar för vissa grupper av barn. Vi saknar också röster från barn och unga som själva varit i kriminalitet. Även röster från vuxna som levit i kriminella miljöer som ung hade varit angeläget att lyfta in.

Barnafrids ställningstagande

Barnafrid har fokuserat på remissvar kring de delar som specifikt för barn. Vi lyfter de delar vi ser som särskilt viktiga att kommentera.

Kapitel 8 Anhållande och häktning av barn

Barn bör endast häktas undantagsvis och vid mycket grov brottslighet. Vi konstaterar att så länge grov brottslighet begås av barn, kommer de att finnas i arrest och häkte. *Barnafrid delar utredningens uppfattning att frihetsberövade barn fortsatt behöver särbehandlas.* Det behövs en diskussion om hur miljön för frihetsberövade barn ska anpassas och om särskilda ungdomshäkten eller särskilda avdelningar på häkten för unga bör införas. Barnafrid saknar resonemang och utredningar om hur Sverige säkerställer att miljön för frihetsberövade barn är god och att vi använder tiden då barnet inte kan begå kriminella handlingar eller utnyttja droger till att förbättra barnets livssituation och främja skolgång, behandling och avståndstagande från kriminalitet.

Som nämnts inledningsvis är det angeläget att varje polisarrest och häkte bör ha en ansvarig kontaktperson med särskild utbildning i frågor som rör barn. Lärare, psykologer och terapeuter bör finnas tillgängliga för de häktade barnen. Vidare är det viktigt att bedöma/utreda eventuell psykisk ohälsa och funktionsnedsättningar. Tiden i arrest och häkte kan därmed användas för att förändra barnets eventuella positiva inställning till kriminalitet och återanpassa barnet till samhället. Polismyndigheten har påbörjat ett pilotprojekt med barnanpassade arrester. Avsikten är att lokalerna ska ha fler gemensamma utrymmen för sociala aktiviteter, anpassade förhållningsrum och ge ett mjukare intryck. Barnanpassningen medför också att personalen ska ha specialkompetens och erfarenhet av att jobba med barn. Det är angeläget att Polismyndigheten får rätt förutsättningar för att fortsätta arbetet med att bygga ut arrester. Ett liknande arbete behöver också göras i landets häkten.

Barnafrid anser att det bör tas fram och redovisas årlig statistik på antal barn som frihetsberövas samt befinner sig i arrest och häkte. Det bör också finnas systematisk uppföljning av hur arrester och häkten följer uppställda krav. Vi ser det som bekymmersamt att den isoleringsbrytande tid som är reglerad idag inte kan efterföljas. Enligt statistik från Kriminalvården har de endast kunnat tillgodose i genomsnitt 60 procent av den tid som häktade barn har rätt till.¹ Fler resurser och arbetsfunktioner bör avsättas för att säkerställa att barn får den isoleringsbrytande tid de har rätt till. Se exempelvis häktet Malmös arbete med isoleringsbrytande åtgärder. Arbetet som säkerhetshäktet i Malmö genomfört med en samordnare som

¹ [Extra resurser för att bryta barns isolering | Kriminalvården](#) (Hämtad 250313)

ska arbeta för isoleringsbrytande åtgärder med ansvar för att fördela arbetet, dokumentation, kontakt med anhöriga, socialtjänst, skola och andra aktörer bör vara ett krav som ställs på samtliga häkten som har barn placerade i häktet.²

Barnafrid avstyrker förslaget att ett barn får vara häktad under en sammanhängande tid om högst fem månader fram till dess att åtal väcks.

Barnafrid står bakom det resonemang som framförts av experten Markus Bergdahl från Advokatsamfundet. Vi anser att den nuvarande lagstiftningen är tillräcklig, då det redan finns möjlighet till förlängning vid synnerliga skäl. Utredningen själv konstaterar att Barnrättskommittén har kritiserat Sverige för långa häktetider för barn, och förslaget går därmed i motsatt riktning till denna kritik.

Kapitel 9 Andra tvångsmedel än hemliga mot barn under 15 år

Barnafrid anser att betänkandet har på ett utförligt sätt lagt grunden för sin bedömning. Att barn befinner sig i grov kriminalitet är något vi behöver förhålla oss till och motverka. Barn utnyttjas av äldre kriminella och samhället är skyldiga att förhindra att barn utnyttjas i brottsliga sammanhang. Genom att kunna upptäcka och utreda brottsligheten kan vi ge samhället ett underlag för att arbeta med barnet i syfte att få bort hen från de kriminella miljöerna. För att kunna göra det krävs också verktygen.

Vi tillstyrker därför utredningens förslag om att använda tvångsmedel mot barn genom de förslag utredningen ger om beslag, penningbeslag, biometrisk autentisering, genomsökning på distans och tagande av fotografi och fingeravtryck riktas mot barn under 15 år.

Vidare tillstyrker vi förslaget om att behålla särskilda skäl när det gäller avspärrning, kvarstad och förvar.

Barnafrid tillstyrker utredningens förslag att *möjligheten att göra husrannsakan enligt rättegångsbalken hos barn under 15 år utökas genom att kravet på särskilda skäl tas bort*. Det gäller både i en brottsutredning och i en utredning om förverkande. Det ska inte heller ställas krav på särskilda skäl vid undersökning enligt 28 kap 10 § rättegångsbalken när tvångsmedlet riktas mot barn under 15 år i en brottsutredning. Intresset av att exempelvis ta narkotika i beslag hos den unge eller att brottsoffret ska kunna få tillbaka sitt stulna gods väger tyngre än den integritetskränkning husrannsakan utgör. Vi önskar dock poängtera att det ska finnas särskilda rutiner och arbetssätt vid husrannsakan mot barn under 15 år.

² [Extra resurser för att bryta barns isolering | Kriminalvården](#)

Särskilt informationsmaterial med tillgänglig och barnanpassad information bör tas fram om de olika åtgärderna.

Barnafrid avstyrker förslaget att *den tid som ett barn under 15 år får hållas kvar för kroppsbesiktning för brottsutredande ändamål förlängs från tre timmar till sex timmar*. Polismyndigheten och relevanta aktörer bör i stället avsätta resurser så tidsgränsen inte uppnås.

Kapitel 10 Polisens möjlighet att hålla kvar brottsmisstänkta barn

Barnafrid tillstyrker förslaget om *att tiden som polisen får hålla kvar barn som misstänks för brott i syfte att skyndsamt överlämna dem till föräldrar, annan vårdnadshavare, en tjänsteman inom socialtjänsten eller någon annan lämplig vuxen utökas från tre till högst sex timmar* men under förutsättning för att det införs tydliga rutiner kring hur kvarhållandet ska utföras i enlighet med barnets bästa. Det ska dock ändå hanteras skyndsamt och med utgångspunkt att det ska ske inom tre timmar.

Barnafrid avstyrker förslaget att *tiden som barn under 15 år som misstänks för brott är skyldiga att stanna kvar för förhör förlängs med tre timmar*. Resonemangen som förs gällande resurser får aldrig vara skäl till längre frihetsberövande. I stället bör ansvariga myndigheter se över resursfördelning och avsätta de resurser som krävs för att svara upp mot befintlig lagstiftning.

Barnafrid tillstyrker förslaget att *förutsättningar för när brottsmisstänkta barn, som hålls kvar enligt 14 § LUL, eller enligt 23 kap 9 § andra stycket rättegångsbalken, får hållas i förvar i polisarrest skärps*. Endast i undantagsfall ska barn vistas i den miljö som råder i en polisarrest då det kan ses som en högst olämplig miljö för barn. Som även nämnts i inledningen bör Sverige arbeta intensivare för att säkerställa en mer barnanpassad miljö. Arbetet som pågår i form av pilotprojekt inom Polismyndigheten men vi ser behov av att intensifiera arbetet.

Kapitel 11 Biometrisk information från barn

Barnafrid tillstyrker förslagen.

Kapitel 12 Hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år i brottsutredningar

Barnafrid anser att betänkandet har på ett utförligt sätt lagt grunden för sin bedömning och tillstyrker utredningens förslag om möjligheten att använda hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år på sätt som föreslagits i utredningen.

Barnafrid önskar dock att det tydliggörs att det offentliga ombudet som ska bevaka enskildas integritetsintressen i dessa ärenden har särskild kompetens och fallenhet i frågor som rör barn. Det kan exempelvis handla om barnkonventionen och vilka

särskilda omständigheter som behöver beaktas.

Lagstiftningen bör följas upp genom kontakt med såväl rättsväsende som de ombud som utses men också andra relevanta aktörer i samhället.

Kapitel 14 Hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år i underrättelseverksamhet

Barnafrid avstyrker för närvarande förslaget att *hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år används i underrättelseverksamhet*. Vi önskar att förändringarna i hemliga tvångsmedel mot barn i brottsutredningar först genomförs och utvärderas före denna förändring kan bli aktuell. Likaså att regleringen av tvångsmedlen förbättras. Det integritetsintrång som lagförslaget innebär är enligt oss i dagsläget högre än den nytta lagförslaget kan innebära.

Kapitel 15 Juridiskt biträde för barn

Barnafrid tillstyrker samtliga förslag om rätten till juridiskt biträde som betänkandet föreslår.

Ombud för barn bör ha särskilda kvalifikationer och lämplighet att arbeta med barn på samma sätt som gäller vid förordnandet som särskild företrädare. Det är av vikt att ombudet har kompetens och fallenhet kring de särskilda behov ett barn har vid utredningar. Barn som misstänks för brott behöver få barnanpassad och lättillgänglig information om processen. Biträdet behöver ha kompetens i barns utvecklingsförmåga, barnkonventionen samt vilka särskilda behov som kan behöva tillgodoses.

Barnafrid tillstyrker förslaget att tingsrätterna under kvällsberedskap får pröva frågor om juridiskt biträde för misstänkta barn som inte har fyllt 15 år. Tingsrätternas beredskap att under helgdagar pröva frågor om juridiskt biträde för misstänkta barn som inte har fyllt 15 år förtydligas. Förtydligandet bör innehålla uppställda krav på biträdets kvalifikationer.

I detta ärende har Laura Korhonen centrumchef beslutat och Sandra Skoog utredare har varit föredragande.

För Barnafrid – nationellt centrum för kunskap om våld mot barn

Linköping den 26 mars 2025.

Sandra Skoog, utredare Programansvar
Utredare

Laura Korhonen, prof.
Centrumchef Barnafrid